

FORRÁS: WIKIMEDIA.ORG

▷ SZÖVEG: MAGYAR ÁRPÁD—KARÁCSONYI DÁVID

EGY ELFELEDETT MAGYAR UTAZÓ

„A JAPÁNI GYARMATOSÍTÁS FORMÓZÁBAN”
– 87 ÉVE ÍRTA A FÖLDGÖMB

Formóza, azaz „gyönyörű sziget”: Tajvan portugál elnevezése a 16. századból. A portugálok, spanyolok és hollandok sikertelen próbálkozása után kínaiak jelentek meg gyarmatosítóként a szigeten, ahol a 18. század végén a kalandor magyar nemes, Benyovszky Móricz is megfordult rövid időre a kamcsatkai orosz hadifogságból való menekülése során. A sziget mandarin neve, Tajvan az egyik bennszülött népcsoport, a taivoan nevéből ered, ám ezt az információt nem árulták el vendéglátói Major Józsefnek. Benyovszky után ugyanis Major volt a második magyar, aki tudósított Tajvanról, méghozzá épp itt, A Földgömb hasábjain 87 évvel ezelőtt!

Johannes Vingboons 1640-es, keleti tájolású térképe

A 17. századi, rövid életű holland gyarmatosítási kísérlet épp az általuk olcsó munkaerőként betelepített han kínaiak és a tajvani őslakosok ellenállása miatt fulladt kudarcba

Tajpej, avagy korabeli japán nevén Taihoku központja, a mai Ximending 1939-ben

A jellegzetes kínai árka-dos házak homlokzatáról függő cégérekén japán írásjeleket, katanákat és hiraganákat is felfedezhetünk

Még a hollandok kezdték szervezeten betelepíteni Tajvan szigetére a kínaiakat a 17. században, akik hamarosan az európai gyarmatosítók fejére nőttek, és egy Koxinga nevű kínai hadúr vezetésével kiszorították a szigetről az egymás ellen is küzdő európai betolakodókat. A kínai birodalom gyarmati periferiáján lévő Tajvan kikötői így csak a második ópiumháborút lezáró tiencsini békével (1885) nyíltak meg újra az európaiak előtt, de egy évtizeddel később az első japán–kínai háborút lezáró simonoszeki béke (1895) már japán fennhatóság alá juttatta a szigetet. Mivel Tajvanon huzamosabb ideig egyik európai gyarmattartó sem tudta megvetni a lábát, ezért még a 20. század első felében is ritkaságszámba ment bármiféle tudósítás erről a helyről. Major József 1932-ben Tajvanon tett látogatását és az így született beszámolót A Földgömbben tehát így kell értékelnünk...

„KOXINGA A KELET EGYIK LEGNAGYOBB SZEMÉLYISÉGE”

Koxingát mint Tajvan „visszaszerzőjét” nemcsak a Kínai Népköztársaságban ünneplik, de személye igazi aduász Kelet-Ázsiában. Kínai apától és japán anyától született Japánban, így történelmi tevékenysége Tajvan japán gyarmatosítását – és általában a japán birodalom ázsiai gyarmati politikáját – éppúgy igazolta, mint Tajvan Kínához tartozását. Mivel Kínában épp dinasztikus hatalomváltás (polgárháború) dúlt Koxinga idejében, és a hadúr Tajvanra visszavonulva folytatta az újonnan hatalomra került mandzsu Csing-dinasztiával szembeni ellenállást, ezért a Kínai Köztársaságban (Tajvanon) is ünnepelt történelmi figura. Tajvanon Koxingára a kommunista Kínával szembeni ellenállás szimbólumaként tekintenek. Csak a korabeli európai források írják le Koxingát negatív kontextusban, aki barbár kalandorként lefejeztette vagy kondérban elevenen megfőztette a holland misszionáriusokat, majd gyermekekörű lányait az ágyasaivá tette.

FORRÁS: WIKIMEDIA.ORG

Major Tajvanon

1932 decemberében jutott el Tajvan szigetére, amely 1895 óta állt japán fennhatóság alatt, és a korabeli geográfia enciklopedikusan átfogó szemléletét követve írt A Földgömb-cikkben a szigetről. Az emberföldrajzi (társadalom-földrajzi) írás igen aprólékos részletességgel tekinti át Tajvan történetét, geopolitikai helyzetét, népességét, gazdaságát, közlekedését, egészségügyi és oktatási rendszerét, nem visszariadva a statisztikai adatoktól sem. Ekkorra már bejárta a nyugatpacifikus térség fontosabb országait, utazóként megfordult későbbi választott hazájában, Új-Zélandon, valamint Ausztráliában is, így a „fehér gyarmatokon” szerzett tapasztalatait a cikkben sorra összevetette Tajvan japán gyarmatosításával.

Tajvan volt a japán birodalom első gyarmata, ami a későbbi ázsiai kolonizációhoz mintaként szolgált. A japán gyarmati politika Tajvanon még sokkal puhább volt, mint amit később a koreaiak, illetve a szárazföldi kínaiak megtapasztaltak a saját bőrükön. Az engedékenyebb, előnyös társadalmi-gazdasági változásokat hozó politika eredményeként a japán gyarmati éra emlékezete a tajvani lakosság körében kevésbé negatív,

A japán gyarmati politika Tajvanon még sokkal puhább volt, mint amit később a koreaiak, illetve a szárazföldi kínaiak megtapasztaltak a saját bőrükön.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
MAGYAR ÁRPÁD

TRENDFM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

◀ A ma Ximendingnek nevezett tajpeji centrum, 1935

Az épületek közül egyedül a kép legalján látható sokszög-alaprajzú „Vörös ház” maradt fenn, amit 1908-ban a japán Kondo Dzsuro tervei alapján építettek. Eredetileg vásárcsarnok volt, 1945-től azonban színházként működik

mint például Koreában. Japán a sziget lakóit inkább integrálni igyekezett, és rengeteget fektetett – persze korántsem önzetlenül – az egészségügy, a közoktatás, a vasút vagy épp a helyi ipar fejlesztésébe. Major írása sorra veszi ezeket a kámfor- vagy a cukornád-feldolgozó ipar japánok általi meghonosításától, a kikötőfejlesztésektől kezdve egészen a Nap-Hold-tó vízerőműrendszerének kiépítéséig, ami Tajvan iparosításának korabeli mérföldköve volt.

FORRÁS: WIKIMEDIA.ORG

Tajvani őslakosok

A japán Torii Rjuzo az antropológiai fényképezés úttörője volt. Kollégája, Ino Kanori az első, aki a „vad” (szeiban) és „házasított” (dzsukuban) besoroláson túllépve kulturális-nyelvi alapon csoportosította a tajvani őslakosokat. Major még kitarzott a leegyszerűsítő „vadak” elnevezés mellett

A cukornádirapi pavilon a Tajvan Expón, 1935

A kiállítás a 40 éves japán uralmat, a gyarmati modernizáció sikerét, a japán politikai és kulturális felsőbbrendűséget volt hivatott ünnepelni

„A kínaiak viszont a tisztaságnak sohasem voltak barátjai...”

A puhább politika azonban korántsem jelentette azt, hogy a japánok a tajvaniakat egyenrangú félként kezelték volna. Major a japán kapcsolatai révén jutott el Tajvanra, így a szigetet és lakóit is ebből a szemszögből tárta a magyar olvasóközönség elé. Írását szinte keretbe fogja az a gondolatmenet, miszerint: „Formóza [...] a kalandorok, menekültek és csempészek tanyája volt” [ahol] „a japánok derekas munkát végeztek”. [Tajvan] „szinte teljesen vad állapotról három évtized alatt civilizált országgá fejlődött”.

Az írás a korabeli fősodró magyar geopolitikai felfogással összhangban magyarázza a sziget Japánhoz tartozásának jogosságát: Tajvan a Szahalintól a Fülöp-szigetekig terjedő Japán-szigetsorral természeti és így társadalmi értelemben is szerves egységet alkot, éppúgy, ahogy a Trianon előtti Magyarország a Kárpát-medencében. Major szerint nem kétséges, hogy Tajvan mellett Szahalin egészének, sőt a Fülöp-szigeteknek is a japán birodalom politikai egysége részét kellene képeznie.

Csokanzu, azaz japán madárperspektíva-térkép Taihoku medencéjéről, 1934

A japán gyarmati térképészet e formája a tradicionális japán tájfestészetből ered, ám mégis modern, hisz csak a légi fotózás elterjedésével jelent meg. A színes, háromdimenziós térképek egyszerre emelték ki a gyarmatok természeti szépségét és a japán civilizációs modernitást

„Formóza [...] a kalandorok, menekültek és csempészek tanyája volt” [ahol] „a japánok derekas munkát végeztek”. [Tajvan] „szinte teljesen vad állapotról három évtized alatt civilizált országgá fejlődött”.

A Trianont megelőző Major a kisebbségi kérdést láthatóan érzékenyen kezelte, és e tekintetben kritikusan szemlélte a japánok tevékenységét: „... a kisebbségi jogokat a hatóságok még színleg sem becsülik.”

Ennél is meglepőbb Major mai szemmel megpiRonkodtató gondolatmenete, miszerint a kínai-japán ellenségeskedés gyökere egyszerűen az ízléskülönbségben keresendő: „A japániak a világ legtisztább népe. A kínaiak viszont a tisztaságnak sohasem voltak barátjai.” A kínaiakról – a korabeli japán felfogás határára – máshol is mint kis igényű és szükségletű, türelmes kuliként írt, akiket a japán „kultúrnmzet” mint „szervezőhatalom” irányít.

Bár utólag könnyen pálcát törhetünk Major feje fölött, mégis érdemes emlékezetbe idézni, hogy e „kultúrnmzet” fiai a mélyen lenézett kínaiak közül négy évvel Major cikkének megjelenése után Nankingban közel 300 ezer férfit, nőt és gyermeket mészároltak le hidegvérrel pár hét leforgása alatt. Major írásának 1933-as megjelenésekor azonban még sehhol sem volt az antikomintern paktum (1936) vagy a náci Németország, Olaszország és Japán közötti háromhatalmi egyezmény (1940), sőt Németország fő kelet-ázsiai szövetségeseinek egészen 1936-ig Kína számított!

A Trianon megelőző Major a kisebbségi kérdést láthatóan érzékenyen kezelte, és e tekintetben igen kritikusan szemlélte a japánok tevékenységét: „... A kisebbségi jogokat a hatóságok még színleg sem becsülik. Igaz ugyan, hogy kínai órák is vannak – de japán nyelven” (sic!). A szerző sérelmezte azt is, hogy a tajvani kínaiak számára a japán uralom alatt a társadalmi felemelkedés egyetlen lehetősége a japán asszimiláció volt.

A 87 éve született Földgömb-cikk egyik fontos tanulsága, hogy egy-egy birodalom számára sohasem jelent különösebb problémát valamely terület hovatartozásának megindokolása. Ahogy bő évszázada Japán érezte magát a természeti tényezők és Koxinga történelmi tevékenysége által feljogosítva Tajvan gyarmatosítására, úgy most a pekingi vezetés – többek között szintén az egykori hadúr örökségére hivatkozva – ragaszkodik ahhoz, hogy az immár bő 70 éve de facto független Tajvan Kína elidegeníthetetlen része. Az pedig a legkevésbé érdekel bárkit, hogy maguk a tajvaniak mit gondolnak...

Taihoku, 1935

A jobb felső sarokban, a hegyek lábánál fekvő Beitouban felcspapó gőzfelhők a japán fürdőket szimbolizálják. A mai New Taipei helyét a Tamsui-folyó bal partján még csak falvak és rizsföldek uralják. Mára a teljes térképi terület beépült, 5 millió ember lakhelye

MAGYAR ÁRPÁD
A FÖLDRAJZTUDOMÁNYI
INTÉZET
KÖNYVTÁRVEZETŐJE

KARÁCSONYI DÁVID
GEOGRÁFUS, JELENLEG
A CHARLES DARWIN EGYETEMEN
ISMERKEDIK A VILÁG LEGRITKÁBBAN
LAKOTT PERIFÉRIÁINAK
TÁRSADALOMFÖLDRAJZÁVAL

